

Анђелка Милић
Филозофски факултет
Београд

UDK: 316.624.2
Прегледан научни рад
Примљен: 29. 06. 2004.

МАРГИНАЛИЈЕ УЗ ПРОБЛЕМ ПОЈЕДИНЦА У ОТВОРЕНОМ ДРУШТВУ

Основни циљ саопштења је да се сагледа актуално стање и изгледи појединца у пост-модерном окружењу из перспективе њихове друштвене интеграције, одговорне друштвене партиципације и стицања и одржавања персоналног идентитета. Савремене социолошке теорије о "крају историје", "отвореном друштву", глобализацији као светско-историјском процесу, као и владајуће либерално-демократске идеолошко-политичке доктрине увелико оперишу и у своје фундаменте стављају тезу о коначно ослобођеној индивидуи, о аутономној личности "нашег доба" која под условима тржишне размене и нагодбе слободно бира и пројектује властити, плурални идентитет, и тиме дефинише своју садашњост а још више будућност.

Чињеница да у постмодерној епохи појединци све више успевају или покушавају да кроз властите животне путање надиђу ограничења и принуде ових широк групних колективитета и њихових идентитета, не значи да су појединци у овој епохи заиста досегли ступањ слободе када могу слободно да се предају изградњи алтернативних друштвених вредности и поредака.

Кључне речи: појединац, отворено друштво, персонални идентитет, слобода, интегритет.

"Могли бисмо стога замислити један такав субјект који сања о уклањању оних незгодно аутономних других, чак и ако би цена тога била распадање јаства које се тим другима супротставља. Другим речима сви смо сада претворени у потрошаче, у празна прихватиштва за жељу, пука сабиралишта жеље."

Тери Иглтон: *Илизије Постмодернизма*, 1997

Шта је отворено друштво: друштво које нема граница према спољаноограничено друштво-светско друштво или планетарно друштво. Изнутра ово друштво такође не трпи поделе, ограничења, груписања, раслојавања. Постмодерна епоха доводи до ослобађања појединца од принуде припадања разним врстама структуралних групних једињења као што су раса, класа, етно-културна припадност, национална припадност, религијска припадност, професионална припадност, полна припадност, урбано-рурална припадност одређеној локалној заједници, припадност породици. Постмодерно отворено

друштво кроз увеличану призму јаства својих субјеката издаје се за друштво слободних појединаца које међусобно повезују само тржишне нити које су премрежиле читаву многоструку људску друштвеност-на тржишту су не само економска добра, већ и културна добра и односи, политички и социјални односи и интеракције па и саме наше индивидуалности; личности се као сва друга добра, дизајнирају, пропагирају, продају, купују, размењују и на крају тржишно пропадају.

У модерном друштву ове структурално условљене припадности осим тога што су вршиле сасвим одређену принуду над појединцима, осујећивале њихове навластитете потребе, жеље, амбиције и могућности, са друге стране, су појединцима пружале могућности за осећај сигурности, стабилног друштвеног положаја (ма колико био подређен), јасне идентификације са околином. Укратко иако ограничавајући ови колективни групни ентитети били су извориште из кога су појединци црпели свој *лични* индивидуални *идентитет*. У мери у којој су успевали да пронађу креативнији спој са групним идентитетом, утолико је њихов лични идентитет био чврћи, стабилнији, отпорнији, али и независнији од истог наметнутог групног идентитета. Другим речима на сукобу и идентификацији у односима између ЈА и МИ, Ја је успевало понекад да надвлада МИ и да га трансформише.

У отвореном друштву однос према МИ свуда замењује однос са ДРУГИМ. Зашто се то чини, како до тога долази? Да ли су ДРУГИ мање непријатељски, агресивни, мање супарници или конкуренти: "сада се појављује нека злослутно уопштена ДРУГОСТ чији су носиоци постали индиферентно замењиви.... Оно што хомогенизује ове аватаре ДРУГОСТИ управо је то да ниједан од њих није ЈА или МИ..."(Т. Иглтон, Илизије постмодернизма, 1997:120).

Иза ДРУГОГ се најчешће крије апстраховани, празни обезличен, културни ентитети различитости са којима ЈА нема конкретног додира, нити искуственог доживљаја. ДРУГИМА се сада дозвољава да буду РАЗЛИЧИТИ али само као мапа која служи да потврди надмоћ, доминацију и свеприсутност властитог доживљаја ЈАСТВА. На односу према апстрактним ДРУГИМА почива увеличана наша индивидуална властитост, која живи у сталној стрепњи да не изгуби себе саму.

Да ли се лични идентитет заиста може градити и реализовати без односа према МИ? без најдубљег укључивања и припадања некоме или нечему и потом креативног навластитог тражења себства из тог МИ материјала. Како властитост може настати на безличности, без додира, без емпатије, без конкретног увида у ДРУГО или ДРУГЕ. Какав је то идентитет који не израста и не ослања се на МИ. Није ли то само једно сулудо ЈА које мисли да је СВЕ?

Да ли избори под условима "индиферентне различитости"(Маркузе) могу заиста бити алтернатива изборима који почивају на "укорењености" и идентификацији појединаца са колективитетима чију културу, традицију, значења, и смислове носе дубоко у себи као доживљену и проживљену реал-

ност? Могу, али је овде реч не о суштинским изборима, вредносним изборима, већ потрошачким изборима, о дизајну, али не и о стварној промени, о вештачки створеним изборима у студијама за пропагандно саветовање, али не о оригиналним, креативним осмишљеним пројекцијама себе и других у свету, будућности, властитих интереса и вредности...

Да ли је замах индивидуализације о коме се данас толико говори са становништа постмодернистичке деконструкције света модерне, толико снажан да је заиста ослободио појединце поредака друштвених и групних принуда, подела и системских неједнакости? Изгледа међутим, да се данас индивидуализација појављује само као "структурисана индивидуализација", тј индивидуализација по мери структуралних захтева и ограничених потрошачких могућности. Данас су појединци заиста ослобођени од принуде рада, али не и од принуде беде, сиромаштва, свеколике маргинализованости, бачености на периферију света. На тој светској периферији, коју чини две трећине света, економско насиље замењено је оружаном насиљем свакојаке врсте – ратова, геноцида, криминала, мафијаша, државног насиља све до породичног насиља.

Чињеница да "отворено друштво" појединца ставља пред широк избор (готово непрегледан) објеката властитог задовољења и остварења не значи истовремено да му је као конкретној индивидуи тај широк дијапазон избора стварно доступан и приступачан. Они постоје само као теоријска шанса за највећи број појединаца. Дакле као илузија којом се храни вечита нада да ће бити боље.

"Невезаност" појединца за било који групни или колективни облик (чак и породицу), значи уствари одбацивање обавезности које носи собом свако групно припадање односи МИ. Да ли је такав "невезани" појединац у стању да се понаша одговорно, прво према самом себи, друго према ДРУГИМА? ЈАСТВО створено на односу необавезности, подношења ДРУГОГ, до кога нам у основи није стало, али који је ту па се са тим морамо помирити, може бити само себично, асоцијално, чак и патолошко, у најбољој варијанти нарцистично. Али шта ћемо у том случају с одговорношћу за заједницу, са цивилним друштвом, са одговорношћу за човечанство? Док безбрижни појединци уживају у својој "невезаној" слободи, дотле се на другој страни повезују разне интересне политичке клике, уортачују терористичке мафије и разне друге врсте узурпатора!

Да ли "друштво ризика" које слободног појединца стално држи под притиском неизвесности, ризика, бриге за себе (да не погреша, да не пропусти "животну шансу") који је према томе стално у напетости, брижан и незадовољан јер се увек може боље, више и брже, дакле, да ли је такав појединац уистину слободан и код себе? Да ли он стварно доноси одлуке као слободан човек или као човек у клопци који је приморан да доноси одлуке да би једноставно преживео до сутра?

Отворено друштво делује данас у условима где је стварање нове вредности доведено у питање (деиндустријализација, осиромашење ресурсима

итд) и где настаје огорчена битка за нову расподелу ренти и понопола на ренте. Да ли под тим условима у светском друштву не настају услови за нови "планетарни варваризам", нове "крсташке походе", а све у име слободе, демократије и људских права! Где је у свему томе слобода за појединце?

Изгледа у томе да се све већи број неуспешних појединаца који испадају из трке гомилају по "цеповима" и "ћошковима" отвореног друштва, као модерни оутцаст који једино служи да потврди нашу сујету и безграничну веру у суживот РАЗЛИЧИТОСТИ. И тако опет у круг. Једни се уздижу на РАЗЛИЧИТОСТИ, док истовремено други у њу дефинитвно пропадају.

Andelka Milić
Faculty of Philosophy
Belgrade

S u m m a r y

MARGINALIES CONCERNING PROBLEM OF INDIVIDUAL IN OPEN SOCIETIES

The basic goal of the paper is to discuss the actual position and prospects of individuals in post-modern surroundings, from the perspective of their social integration, responsible social participation and acquiring and preserving of personal identity. Contemporary sociological theories that talk about "the end of history", "open society", globalization as world-historical process, as well as the ruling liberal-democratic ideological-political doctrine, also talk a lot about and put in their fundamentals the thesis of finally liberated individual, of autonomous person of "our age", that in the conditions of free market exchange and deal freely chooses and creates his own, plural identity and defines his present and, even more, his future.

The fact that in post-modern epoqe individuals manage or try to find restrictions of wider group colectivities and their identities trough their own ways of living doesn't mean that individuals in this epoqe really reached the stadium of freedom where thay can frely commit to building of alternative social values and orders.

Key words: individual, open society, personal identity, freedom, inequality.